

we immers rekenen op een extra kost van 3 procent van het bnp, tegen 2050 mogelijk zelfs 6 procent. Maar zoals de auteur zelf zegt: 'niets was of is onmogelijk, het is een kwestie van maatschappijkeuze.'

Olivier Pintelon is onderzoeker bij het Centrum voor Sociaal Beleid (UA) en actief binnen het linkse forum Poliargus. Hij schrijft deze bijdrage in eigen naam.

Groene managers

Sara Parkin, The Positive Deviant. Sustainability Leadership in a Perverse World, Earthscan, 2010, 316p.

Hoe groen is een master Management aan de Vlerickschool in Gent of in Leuven? Het is een vraag waar je niet meer om heen kan, als je het boek *The Positive Deviant. Sustainability in a Perverse World* (2010) hebt gelezen van Sara Parkin. De managers die vandaag worden opgeleid tot de toekomstige leiders van bedrijven en financiële instellingen, krijgen in hun training betrekkelijk weinig te horen over duurzame ontwikkeling, laat staan over een groene economie. Of toch: *corporate responsibility and business ethics* is een van de *management skills* die je bij Vlerick kan aanleren in het kader van een algemene mastersopleiding. Maar hoe groen is zo'n vak dan echt?

Sara Parkin gelooft dat we nood hebben aan goed gevormde leiders om te bouwen aan de transitie naar een meer duurzame samenleving. Parking publiceerde vroeger veel over de prille geschiedenis en de ideeën van de groene politiek (1989-1991). Ze schreef ook een aangrijpend boek over het leven en de dood van de Duitse groene politica Petra Kelly (1994). Maar haar laatste boek staat helemaal in het teken van haar nieuwe missie: de opleiding van groene leiders, van duurzame managers.

Na een politieke carrière bij de Britse Groenen, stichtte ze samen met haar groene partijgenoten Jonathon Porritt en Paul Ekins de ngo Forum for the Future die bedrijven adviseert rond de overgang naar duurzame ontwikkeling. In dat kader zetten ze samen met de universiteit van Middlesex een eigen masterscursus op, *Leadership for Sustainable Development*. Net als Porritt¹ gelooft Sara Parkin dat economische groei 100 procent kwalitatief kan zijn.

Het bedrog van de businessschools

Daarvoor moet ze eerst afrekenen met de verschillende stadia van *greenwashing*. Parkin maakt een vlijmscherpe analyse van wat ze 'het bedrog van de businessschools' noemt. Ze verwijst naar een ranking van de *Financial Times* van de honderd beste businessschools. Om uit te maken welke MBA-opleiding de beste is, wordt bekeken hoe groot de kans is op een hogere wedde of een promotie na het volgen van de opleiding. Managers worden opgeleid om blind de kortetermijnbelangen te dienen van aandeelhouders en elke verdere verantwoordelijkheid af te houden. Geen wonder dat de meeste van onze financiële en bedrijfsleiders op vlak van duurzaamheid absoluut ongeletterd zijn. In de toekomst kunnen leiders of managers zich dit soort van 'ongeletterdheid' op het vlak van duurzaamheid niet meer veroorloven.

Corporate Responsibility

Parkin kijkt met heel gemengde gevoelens naar de hele beweging rond *corporate social responsibility* (CSR). Ze maakt een onderscheid tussen zuiver defensieve en meer strategische vormen van CSR. In het eerste geval aanvaardt men hoogstens vormen van zelfcontrole omdat het niet anders kan (bv. na een milieuramp). In het andere geval gaat men al

uit van het inzicht dat de zorg voor duurzaamheid ook voordelen heeft voor de bedrijfsvoering zelf. Maar industriëlen nemen daarbij een bijzonder dubbelzinnige houding aan t.o.v. de overheid: officieel zijn ze voorstander van ambitieuze milieunormen, maar achter de schermen lobbyen ze des te harder om deze af te remmen. Porritt sprak in zijn boek over 'de bedrieglijke illusie van CSR' en pleitte voor *corporate sustainability* als alternatief voor CSR. Parkin gelooft wel dat er een oprechte vorm van CSR mogelijk is, *transformationele CSR*. Dan gaat het over bedrijfsleiders die hun bedrijf echt willen inschakelen in een duurzame transitie. Maar deze echte groene ondernemers zijn voorlopig op één hand te tellen.

Tot op zekere hoogte is de hele CSR-industrie contraproductief gebleken. Het idee dat bedrijven zich veel beter zelf kunnen reguleren, heeft velen verblind en heeft in werkelijkheid een veel effectievere overheidsregulering van bedrijven afgehouden. Parkin citeert met instemming Robert Reich die CSR als een symptoom ziet van een superkapitalisme dat de democratie buiten spel zet. Ook de consument gaat in deze niet vrijuit: in laatste instantie kiest die steeds voor de laagste prijs. Het is een illusie te denken dat zakenmensen de wereld willen verbeteren en tegelijk winst maken. *The business of business is to do business*. Milton Friedman stelde het reeds op cynische wijze: de enige sociale verantwoordelijkheid van bedrijven is om winst te maken, veel winst.

Groene leiderfiguren

Hoewel Parkin in eerste instantie denkt aan de vergroening van managementopleidingen, zegt ze in haar analyse ook behartenswaardige dingen over leiderschap in het algemeen en groen leiderschap in het bijzonder, die ook bijzonder relevant zijn voor (groene) politiek. Ze geeft een overzicht van

leiderschapstheorieën, gaande van de theorie van de sterke leider of charismatische volksmenner tot meer context- of situatiegebonden leiderschap: leidende figuren die op een ideale wijze kunnen inspelen op een situatie of ontwikkeling, zoals bijvoorbeeld Vaclav Havel of de Duitse groene voorman Joschka Fischer. Ten slotte schetst ze de kenmerken die nodig zijn voor een echt *transformationeel leiderschap*: leidende figuren die een groep of samenleving kunnen begeleiden naar een nieuw economisch of maatschappelijk model. Parallel zijn er de verschillen tussen blinde volgelingen en kritische volgelingen. Het ideaal is volgens haar een model waarin 'zowel leiders als volgers actief betrokken zijn bij de co-creatie van nieuwe manieren van leven en handelen'. Daarbij besteedt ze ook aandacht aan het feit dat vrouwen met veel 'emotionele intelligentie' hierin ook een veel belangrijker rol te spelen hebben dan in het verleden.

Groene pioniers

Ondernemers, politici, maar ook gewone burgers/consumenten dienen zich te ontpoppen als voorlopers, mensen die hun nek durven uit te steken op vlak van de transitie naar meer duurzaamheid. Iedereen heeft hier een verantwoordelijkheid. We hebben de luxe niet meer om te blijven wachten op de anderen. Want de tijd is kort: hooguit enkel decennia, hooguit één generatie. En in die periode moeten niet enkel kleine stappen gezet worden, maar moet een drastische verandering (*disruptive change*) tot stand komen. De *sense of urgency* blijft bij Parkin altijd aanwezig. Maar haar verhaal blijft positief. In plaats van de focus te leggen op de drempels (*tipping points*) die we overschreden hebben en die onomkeerbare milieuschade in gang zetten, moeten we ons concentreren op de keerpunten die ieder van ons kan bewerkstelligen en

die een proces van verandering ten goede in gang zetten...

Johan Malcorps

Noot

- 1 Jonathon Porritt, *Capitalism, as if the world matters*, Earthscan, 2007

De kunst van het lezen

Alberto Manguel, Amsterdam, Ambo, 2011. (412 p.)

‘Ik denk dat we in essentie lezende wezens zijn en dat de kunst van het lezen, in de breedste zin van het woord, typerend is voor onze soort.’ Die zin vind je in het voorwoord van de essaybundel *De kunst van het lezen* van Alberto Manguel. Dat ‘lezen’ is zeer breed. Je kunt een gedicht lezen, maar je kunt even goed leren ‘lezen’ hoe machthebbers proberen het verleden te herschrijven in hun woorden. Lezen is een actieve bezigheid, een morele ervaring en opdracht, en ook een vorm van troost in een chaotische wereld. Literatuur geeft geen oplossingen, wel vragen, en dat is op zich een soort oplossing. Lezen moet ook roekeloos zijn, niet systematisch maar veeleer associatief. Aan grenzen heb je niet zoveel. Er zijn in wezen ook geen grenzen tussen een boek en zijn lezer. Het boek ontstaat pas in het lezen, en elke keer je een boek leest verandert het ook een beetje. Dat zijn enkele ideeën die terugkeren in de essays die verzameld zijn in dit boek. Manguel schrijft over alle aspecten van het lezen met bijzonder veel passie, plezier en ook diepgang en intellectuele gedrevenheid, zonder ooit pedant of betweterig te worden.

De essays in dit boek, over de meest uiteenlopende onderwerpen, zijn

onderverdeeld in acht hoofdstukken. Het kader bij dit alles is het boek *Alice in Wonderland* van Lewis Carroll. Dat boek heeft in het leven van Manguel altijd een bijzondere rol gespeeld, en in deze bundel wordt elk essay voorafgegaan door een kort citaat uit *Alice*.

De gebundelde teksten (eerder afzonderlijk verschenen artikelen of lezingen) gaan over bekende klassiekers van Homerus of Dante, over Don Quichot en Pinokkio, over Manguels grote voorbeeld Borges, maar ook over censuur, de plaats van het gedrukte boek naast elektronische media, de rol van literatuur in dictatoriale regimes, de intellectuele ‘collaboratie’ van schrijvers, het vertalen van literaire teksten, het al dan niet bestaan van ‘homoliteratuur’. Er zijn heerlijke beschouwingen over wat het wezen van een pagina is, over de ‘ideale lezer’ en de ‘ideale bibliotheek’, over wie ‘ik’ is in een tekst, en nog veel meer. Die verhalen worden verbonden met autobiografische elementen van de auteur, die afkomstig is uit Argentinië (en nu in Frankrijk woont).

Zodra je een stuk in het boek zit, wordt steeds meer duidelijk wat de afzonderlijke teksten met elkaar verbindt. Je ziet op verschillende plaatsen gelijklopende ideeën terugkomen, waardoor het geheel een grote coherentie krijgt. In de afzonderlijke essays merk je hoe de auteur zich telkens opnieuw op sleeptouw laat nemen door zijn passie voor alles wat met lezen te maken heeft. Hij laat zich met plezier alle richtingen uitgaan, maar telkens wordt op intelligente wijze in al die stukken iets wat je als een soort grondhouding kunt zien, verweven. Daarin is Manguel duidelijk. Je kunt het wel of niet eens zijn met hem. Zijn stellingen blijven echter altijd zoekend en open, ze vervallen nooit in een irritante stelligheid die je bij mensen als George Steiner terugvindt.